

УДК 34.023

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.73.44>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ ТА ПРАЦІВНИКАМИ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Степанова Ю.,

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
заступник начальника науково-дослідного відділу
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького
ORCID: 0000-0001-7698-3486
yulia.sp81@ukr.net*

Степанова Ю. Правові засади застосування заходів примусу військовослужбовцями та працівниками Державної прикордонної служби України.

Зміна загроз і викликів прикордонній безпеці, війна російської федерації проти України, значний рівень транскордонної делінквентності (злочинності) зумовлюють необхідність визначення правових підстав застосування заходів примусу, бойової техніки та озброєння особовим складом Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ). Адже той інструментарій, яким «озброюються» прикордонники в протидії правопорушенням повинен забезпечувати: 1) можливість виконання ними свої повноважень; 2) недопущення порушення прав і свобод окремих осіб в ході цієї діяльності; 3) захист життя і здоров'я, власності військовослужбовців та працівників ДПСУ та близьких їм осіб від протиправних посягань у зв'язку з їх службовою діяльністю. Мета статті полягає у визначенні стану нормативно-правового регулювання відносин у сфері застосування заходів примусу військовослужбовцями та працівниками ДПСУ та ознак заходів примусу, а також формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства в частині правового регулювання застосування прикордонниками заходів примусу.

Особливості застосування військовослужбовцями та працівниками ДПСУ засобів примусу, бойової техніки та озброєння пов'язані з подвійним статусом ДПСУ як військового формування та як правоохоронного органу, що впливає і на правовий статус особового складу ДПСУ. Це зумовлює покладання на ДПСУ подвійного завдання: 1) забезпечення військового правопорядку та 2) забезпечення правопорядку у прикордонній сфері України. Застосування заходів примусу при виконанні першого завдання регламентується Статутами Збройних сил України, при виконанні другого, – як Законом України «Про Державну прикордонну службу України», так і Статутами Збройних сил України.

З аналізу норм Закону України «Про Державну прикордонну службу України» прослідковується відсутність системного підходу при спробі правового регулювання заходів примусу. Потребують корегування назви заходів примусу, визначені в ст. 21 Закону України «Про Державну прикордонну службу України». В ході дослідження було встановлено взаємозв'язок заходів примусу та обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, визначено ознаки заходів примусу. Водночас потребують подальших досліджень ознаки та умови правомірності використання та застосування окремих заходів примусу, визначених в Законі України «Про Державну прикордонну службу України» з метою ефективного та правомірного їх застосування.

Ключові слова: заходи примусу, повноваження, правоохоронні органи, вогнепальна зброя, правопорушення.

Stepanova Yu. Fundamental legal principles for application of coercive measures by military servicemen and employees of the State border guard service of Ukraine.

Changing threats and challenges to border security, armed aggression of the Russian Federation, a significant level of cross-border delinquency necessitate the need to determine the legal basis for coercive measures, military equipment and weapons by the personnel of the State Border Guard Service of Ukraine

(hereinafter -SBGS). After all, the tools with which border guards are «armed» in counteracting offenses must ensure: 1) the ability to exercise their powers; 2) prevention of violation of the rights and freedoms of individuals in the course of these activities; 3) protection of life and health, property of law enforcement officers and their relatives from unlawful encroachments in connection with their official activities. The purpose of the article is to determine the state of legal regulation of relations in the field of coercive measures by SBGS servicemen and employees, signs and general conditions of legality of their use and application, as well as formulate proposals for improving legislation on legal regulation of coercive measures application by border guards.

The peculiarities of application of coercive means, military equipment and weapons by the SBGS servicemen and employees are related to the dual status of the SBGS as a military formation and as a law enforcement agency, which affects the legal status of SBGS personnel. This entails assigning a double task to the SBGS: 1) ensuring military law and order and 2) ensuring law and order in the border area of Ukraine. The application of coercive measures while performing the first task is regulated by the Regulations of the Armed Forces of Ukraine, and while performing the second task – both by the Law of Ukraine “On the State Border Guard Service of Ukraine” and the Regulations of the Armed Forces of Ukraine.

The analysis of the norms of the Law of Ukraine “On the State Border Guard Service of Ukraine” shows the lack of a systematic approach to the legal regulation of preventive measures and coercive measures as types of police measures. The names of coercive measures defined in Art. 21 of the Law of Ukraine “On the State Border Guard Service of Ukraine” need to be edited. The research established the relationship between coercive measures and circumstances that exclude criminal unlawfulness of an action, defined signs of coercive measures and identified general conditions for the legality of the use and application of coercive measures. At the same time, further research is needed on the signs and conditions of legality of use and application of certain coercive measures defined in the Law of Ukraine “On the State Border Guard Service of Ukraine” in order to effectively and lawfully apply them.

Key words: coercive measures, powers, law enforcement agencies, firearms, offenses.

Постановка проблеми. З метою виконання правоохоронних функцій держава зобов’язана надавати представникам правоохоронних органів можливості їх виконувати. Адже поряд із наданням певних послуг [1] або допомоги окремим особам [2] основна їх діяльність зосереджується на протидії адміністративним та кримінальним правопорушенням. Тому той інструментарій, яким «озброюються» правоохоронці в протидії деліктності повинен забезпечувати: 1) можливість виконання ними свої повноважень; 2) недопущення порушення прав і свобод окремих осіб в ході цієї діяльності; 3) захист життя і здоров’я, власності працівників правоохоронних органів та близьких їм осіб від протиправних посягань у зв’язку з їх службовою діяльністю.

На жаль, сучасний стан охорони правопорядку не дозволяє зробити висновок про повне дотримання цих вимог. З одного боку, ми спостерігаємо певне зниження рівня злочинності (у 2018 році було обліковано 487 133 кримінальних правопорушень, у 2019 – 444 130, у 2020 – 360 622, у 2021 – 321 443 [3]). З іншого боку – наявні випадки сприяння правоохоронцями протиправній діяльності та порушення прав і свобод окремих громадян при зловживанні або перевищенні своїх повноважень [4], що супроводжується досить часто оскарженням протиправних дій в судових органах, зокрема і в Європейському суді з прав людини [5]. Окрім того, зберігається високий рівень кримінальних правопорушень, спрямованих проти представників правоохоронних органів (найбільш поширені у 2021 році: кримінальні правопорушення, передбачені ст. 345 КК – 819 (909 – у 2020), ст. 342 КК – 195 (324); ст. 343 КК – 80 (90)).

І хоча в окремих випадках має місце умисне порушення особою своїх службових обов’язків, однак здебільшого правопорушення з боку правоохоронців або щодо правоохоронців допускаються або з причини їх недостатньої професійної підготовки, або недостатньої правової регламентації службових дій, зокрема застосування заходів примусу, в тих чи інших ситуаціях. З огляду на це значним поступом в нормативно-правовому регулюванні правоохоронної діяльності ДПСУ щодо протидії правопорушенням стало прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Державну прикордонну службу України» щодо вдосконалення порядку використання та застосування заходів примусу, бойової техніки та озброєння особовим складом Державної прикордонної служби України» від 18 листопада 2021 року № 1897-ІХ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання нормативно-правового регулювання застосування заходів примусу досліджували у своїх працях О.І. Бочек, С.І. Братков, А. Дутковський,

А.Т. Камзюк, М.В. Ковалів, О.І. Ульянов, В.І. Осадчий, А. Танько, В.А. Ташматов, Н.М. Шубіна. Забезпечення прав особи під час застосування заходів примусу стало предметом дослідження М.П. Кобця та О.М. Соловійової. Проте здебільшого дослідження стосувались застосування заходів примусу як різновиду поліцейських заходів в діяльності Національної поліції. Дослідження адміністративно-правового регулювання застосування силових заходів у діяльності ДПСУ було проведено Р.М. Ляшук (2010).

Однак зміна загроз і викликів прикордонній безпеці, війна російської федерації проти України, необхідність вироблення єдиних підходів в питанні застосування заходів примусу, бойової техніки та озброєння з метою підвищення рівня взаємодії ДПСУ з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони потребує проведення подальших досліджень правового регулювання застосування заходів примусу в діяльності ДПСУ.

Мета статті полягає у визначенні стану нормативно-правового регулювання відносин у сфері застосування заходів примусу військовослужбовцями та працівниками ДПСУ та ознак заходів примусу, а також формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства в частині правового регулювання застосування заходів примусу ДПСУ.

Виклад основного матеріалу. Питання правового регулювання застосування військовослужбовцями та працівниками ДПСУ засобів примусу, бойової техніки та озброєння слід розглядати з огляду на подвійний статус ДПСУ, а саме як військового формування та як правоохоронного органу, що впливає і на правовий статус особового складу ДПСУ.

З одного боку, перебуваючи в правовому статусі військовослужбовця, прикордонники зобов'язані керуватися вимогами Статутів Збройних сил України (далі – ЗС України). Так, питання застосування військовослужбовцями ДПСУ заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї під час виконання обов'язків військової служби, спрямованого на підтримання військового правопорядку, регламентується Статутами ЗС України. А саме в Статуті внутрішньої служби ЗС України та Статуті гарнізонної та вартової служби ЗС України наявні дві групи норм, які стосуються застосування заходів фізичного впливу, використання спеціальних засобів та зброї. Перша група – це норми, які визначають, які види зброї чи спеціальних засобів надаються військовослужбовцям при виконанні певних обов'язків (ст. 273 Статуту внутрішньої служби ЗС України, ст. ст. 103, 107 – 112 Статуту гарнізонної та вартової служби ЗС України та ін.). Друга група – норми, які визначають порядок застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та зброї (ст. 21-25 Статуту внутрішньої служби ЗС України, ст.ст. 59, 61, 196–202 Статуту гарнізонної та вартової служби ЗСУ та ін.). Мета їх застосування – припинення правопорушень (нападу на об'єкти, які охороняються, на чатових, вартових приміщеннях, зміну, що прямує до постів (із постів), припинення заворушення серед заарештованих за умови виникнення безпосередньої загрози життю і здоров'ю людей або до заарештованого, який намагається втекти).

З другого боку, більшість функцій, визначених у ст. 2 Закону України «Про Державну прикордонну службу України», мають правоохоронне спрямування. Тому правова регламентація застосування заходів примусу військовослужбовцями та цивільними працівниками ДПСУ не може обмежуватись військовим законодавством, оскільки стосується забезпечення правопорядку в прикордонній сфері України. Основними ж методами реалізації правоохоронної функції держави В. Я. Тацій визначає державно-владні методи переконання та примусу [6, с. 234].

Норми, які визначають, які види зброї чи спеціальних засобів надаються прикордонникам при несенні служби в певному виді прикордонного наряду містяться в Інструкції про службу прикордонних нарядів ДПСУ, затвердженій Наказом МВС України від 19.10.2015 № 1261.

В Законі України «Про Державну прикордонну службу України» визначено дві групи норм, які регламентують використання та застосування заходів примусу:

- 1) норми, якими визначено право військовослужбовців та працівників ДПСУ на застосування заходів примусу (п. 48 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»);
- 2) норми, які визначають умови правомірності використання і застосування заходів примусу особовим складом ДПСУ, передбачені ст. 21 – 21-6 Закону України «Про Державну прикордонну службу України». Зокрема, у ст. 21 визначено види заходів примусу, а також загальні умови і межі використання і застосування заходів примусу військовослужбовцями та працівниками ДПСУ, випадки перевищення меж використання та застосування заходів примусу, у ст.ст. 21-1 – 21-6 – конкретизовано умови правомірності використання та застосування окремих заходів примусу: 1) фізичного впливу; 2) спеціальних засобів; 3) вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки; 4) зброї кораблів, катерів та суден забезпечення; 5) озброєння повітряних суден в мирний період та їх особливості під час здійс-

нення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України та в особливий період.

Зазначимо деякі неузгодженості даних положень стосовно суб'єкта застосування заходів примусу.

По-перше, за ст. 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» суб'єктом є органи, підрозділи, військовослужбовці, а також працівники ДПСУ, які відповідно до їх службових обов'язків можуть залучатися до оперативно-службової діяльності, для виконання покладених на ДПСУ завдань (п. 48 ч. 1 ст. 20), за ст.ст. 21-1 – 21-6 – особовий склад ДПСУ, тобто військовослужбовці та працівники ДПСУ.

Тут слід зазначити, що відповідно до Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння кораблів (катерів), літаків і вертольотів ДПСУ, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України було визначено, що рішення про використання заходів фізичного впливу, їх вид та інтенсивність використання приймалося кожним прикордонником самостійно, виходячи з ситуації, що склалася (п. 2.3.2 Інструкції). Однак у зв'язку з прийняттям Закону України № 1897-IX ця інструкція підлягає скасуванню (відповідно до п. 2 Перехідних положень). Водночас в самому Законі України «Про Державну прикордонну службу України» таке положення відсутнє.

З огляду на це слід керуватись ст. 33 Закону України «Про Державну прикордонну службу України», де визначено, що «військовослужбовці та працівники ДПСУ самостійно приймають рішення в межах своїх повноважень, керуючись Конституцією і законами України, іншими нормативно-правовими актами та наказами прямих начальників». З цього випливає, що кожен прикордонник повинен приймати рішення про застосування заходів примусу самостійно, окрім виключень, визначених законом. Зокрема, військовослужбовці та працівники ДПСУ, які перебувають на кораблі (катері, судні забезпечення) чи борту повітряного судна ДПСУ, застосовують вогнепальну зброю з дозволу командира відповідного корабля (катера, судна забезпечення), командира відповідного екіпажу повітряного судна (ч. 14 ст. 21-3 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»). В ст.ст. 21-4 та 21-5, що визначають порядок застосування зброї кораблів, катерів, суден забезпечення та озброєння повітряних суден ДПСУ визначено, що «рішення про виконання попереджувальних пострілів приймає командир корабля, катера, судна забезпечення (командир екіпажу повітряного судна) ДПСУ залежно від обстановки, що склалася»; дозвіл на застосування зброї після виконання попереджувальних пострілів командир корабля (катера, судна забезпечення) (командир екіпажу повітряного судна) ДПСУ одержує від командира (начальника), у підпорядкуванні якого він перебуває.

Таким чином, рішення про застосування заходів примусу приймає особисто військовослужбовець або працівник ДПСУ або самостійно, або після отримання дозволу командира. Відповідно, суб'єктом застосування заходів примусу може бути лише фізична особа, військовослужбовець або працівник ДПСУ, проте не орган чи підрозділ ДПСУ.

По-друге, це не будь-який військовослужбовець або працівник ДПСУ, а лише той, який відповідає певним вимогам:

– діє з метою виконання покладених на ДПСУ завдань (абз. 1 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»);

– діє «у межах своїх повноважень». Причому у п. 48 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» вказано, що це повноваження, визначені законами України «Про Державну прикордонну службу України», «Про державний кордон України», «Про виключну (морську) економічну зону України», «Про прикордонний контроль», «Про прилеглу зону України». Проте тут спостерігається певна суперечність в межах Закону України «Про Державну прикордонну службу України». Адже в ч. 1 ст. 21 конкретизовано: «під час виконання повноважень», і доповнено перелік нормативно-правових актів словами «Статутами Збройних Сил України та іншими нормативно-правовими актами».

Таке доповнення є важливим, оскільки визначає своєчасність застосування заходів примусу та зміст повноважень, які покладені на особу.

Видається, що законодавець слушно визначив Статути ЗС України як один з нормативно-правових актів, що визначають повноваження особового складу ДПСУ, що діє з метою виконання завдань, покладених на ДПСУ. Так, О. Комісаров та В. Покайчук, підтримуючи позицію В. І. Лазутко, стверджують, що органи правопорядку здійснюють службово-бойову діяльність як вид правоохоронної діяльності, для якої характерне забезпечення внутрішньої безпеки держави, що полягає у виконанні

правоохоронних завдань через їхню службову діяльність (правоохоронними методами), а у разі загрози оперативної обстановки – й військовими методами [7, с. 221].

В свою чергу словосполучення «у межах своїх повноважень» (ст. 20) є дещо ширшим в часовому вимірі ніж «під час виконання повноважень» (ст. 21). Виходячи з позиції Г. Є. Болдар [8, с. 570], це означає, що застосування заходів примусу має місце під час реалізації наданих особі прав та безпосереднього виконання обов'язків, які передбачені відповідними нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність такої особи. Не має значення, чи виконувала особа свої службові обов'язки, перебуваючи безпосередньо на службі, чи діяла в межах своїх повноважень з власної ініціативи у вільний від роботи час.

Таким чином, суб'єкт застосування заходів примусу, – це військовослужбовець або працівник ДПСУ, який діє з метою виконання завдань, покладених на ДПСУ, в межах повноважень, визначених законами України «Про Державну прикордонну службу України», «Про державний кордон України», «Про виключну (морську) економічну зону України», «Про прикордонний контроль», «Про прилеглу зону України», статутами Збройних Сил України та іншими нормативно-правовими актами.

Існують сумніви і щодо правильності визначення назв заходів примусу, перерахованих у ст. 21 Закону України «Про Державну прикордонну службу України». Наведемо витяг зі ст. 21: «військовослужбовці та працівники ДПСУ ... уповноважені використовувати та застосовувати такі заходи примусу: 1) фізичний вплив; 2) спеціальні засоби; 3) вогнепальну зброю, озброєння та бойову техніку; 4) зброю кораблів, катерів та суден забезпечення; 5) озброєння повітряних суден». Поняття «заходи» тлумачиться як сукупність дій або засобів для досягнення, здійснення чого-небудь [9]. Його синонімами є «зусилля, дії, шляхи досягнення» [10]. Ті предмети, які визначені у п.п. 2–5 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» можемо вважати засобами, які використовуються для реалізації заходів примусу. Тому співвідношення понять «заходи примусу - засоби примусу» буде відповідати наступному: «застосування спеціальних засобів – спеціальні засоби» (для прикладу), і т.д. Тому законодавцеві слід було визначити наступні заходи примусу, які використовуються прикордонниками: 1) фізичний вплив; 2) використання і застосування спеціальних засобів; 3) використання та застосування вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки; 4) застосування зброї кораблів, катерів та суден забезпечення; 5) застосування озброєння повітряних суден.

Зазначимо, що перелік заходів примусу, визначений у Законі України «Про Державну прикордонну службу України» ширший, ніж у Законі України «Про Національну поліцію» (фізичний вплив (сила); застосування спеціальних засобів; застосування вогнепальної зброї). Це зумовлено наявністю в структурі ДПСУ загонів морської охорони та авіаційних частин (ст. 6 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»), які мають морський та авіаційний транспорт із відповідним озброєнням.

Бачення науковців щодо місця заходів примусу в системі правових інститутів значно різняться. Так, автори підручника Кримінальне право [11, с. 223] відносять застосування заходів примусу до обставин, які виключають злочинність діяння поряд з обставинами, передбаченими КК України. В.І. Осадчий зазначав, що система норм, які регулюють застосування працівниками правоохоронних органів вогнепальної зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу в сукупності із системою норм КК України щодо відповідальності за посягання на виконання цими працівниками службових обов'язків (ст. 342, 343, 345, 347, 348, 349 КК України) входить до змісту поняття «кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності». Науковець наголошував, що положення обставин, що виключають кримінальну протиправність діянь, умов і меж застосування працівниками правоохоронних органів вогнепальної зброї, спеціальних засобів, заходів фізичного впливу не ідентичні. Обставини, що виключають протиправність діяння (необхідна оборона, затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, крайня необхідність, фізичний або психічний примус, виконання наказу або розпорядження, діяння, пов'язане з ризиком, виконання спеціального завдання), є правовою підвалиною, на якій вибудовується право працівників правоохоронних органів на застосування вогнепальної зброї, спеціальних засобів, заходів фізичного впливу [12, с. 289].

Погоджуючись з позицією В.І. Осадчого, зазначимо, що положення щодо застосування заходів примусу військовослужбовцями та працівниками ДПСУ, визначені в Законі України «Про Державну прикордонну службу України», в окремих випадках конкретизують умови правомірності обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

Беручи за основу вчення про обставини, які виключають кримінальну протиправність діяння, вироблене наукою кримінального права, можемо виокремити наступні ознаки заходів примусу, які застосовуються військовослужбовцями та працівниками ДПСУ:

1) вони застосовуються з метою виконання покладених на ДПСУ завдань та забезпечення особистої безпеки військовослужбовців і працівників ДПСУ та/або безпеки інших осіб (не може бути метою дій особи при застосуванні заходів примусу прагнення помститися, покарати, принизити, залякати особу);

2) суб'єктом їх застосування є військовослужбовець або працівник ДПСУ, який діє з метою виконання завдань, покладених на ДПСУ, в межах повноважень, визначених законами України «Про Державну прикордонну службу України», «Про державний кордон України», «Про виключну (морську) економічну зону України», «Про прикордонний контроль», «Про прилеглу зону України», Статутами Збройних Сил України та іншими нормативно-правовими актами;

3) застосування заходів примусу може супроводжуватись заподіянням шкоди тому, хто вчиняє протиправне діяння, або цінностям, що охороняються законом;

4) заходи примусу мають зовнішню подібність до суспільно небезпечних дій та їх наслідків, визначених у КК України та КУПАП;

5) такі дії визнаються правомірними, суспільно корисними або суспільно прийнятними при дотриманні необхідних умов та меж їх застосування (умов правомірності).

Висновки. Проведене дослідження дозволяє визначити сучасний стан нормативно-правового регулювання відносин у сфері застосування заходів примусу військовослужбовцями та працівниками ДПСУ та окреслити шляхи його удосконалення. Зокрема, було отримано такі висновки.

1. Застосування військовослужбовцями та працівниками ДПСУ засобів примусу, бойової техніки та озброєння регламентується з огляду на подвійний статус ДПСУ, а саме як військового формування та як правоохоронного органу, що впливає і на правовий статус особового складу ДПСУ. Це зумовлює покладання на ДПСУ подвійного завдання: 1) забезпечення військового правопорядку та 2) забезпечення правопорядку у прикордонній сфері України. Застосування заходів примусу при виконанні першого завдання регламентується Статутами Збройних сил України, при виконанні другого, – як Законом України «Про Державну прикордонну службу України», так і Статутами Збройних сил України.

2. Норми, які регламентують застосування прикордонниками заходів примусу доцільно поділяти на два види: 1) норми, які визначають, які засоби примусу надаються прикордонникам при виконанні певних завдань; 2) норми, які визначають порядок використання та застосування заходів примусу в службовій діяльності.

3. Потребують корегування назви заходів примусу, визначені в ст. 21 Закону України «Про Державну прикордонну службу України», а також ґрунтовне з'ясування понять «використання» та «застосування» засобів примусу.

4. В ході дослідження нами було визначено ознаки заходів примусу. Водночас потребують подальших досліджень ознаки та умови правомірності використання та застосування окремих заходів примусу, визначених в Законі України «Про Державну прикордонну службу України», з метою ефективного та правомірного їх застосування.

Список використаних джерел:

1. Положення про Державну податкову службу України (пп. 59 п. 4), затверджене Постановою Кабінету міністрів України від 06.03.2019 № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2022).
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII (ст. 2). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2022).
3. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування / Статистика / Діяльність / Офіс Генерального прокурора (офіційний веб-сайт). URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/statistika> (дата звернення: 10.08.2022).
4. Дії особи, спрямовані на протидію невинуватому і надмірному насильству з боку поліцейського, не можуть кваліфікуватися як опір / Верховний суд (офіційний веб-сайт). URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1053286/>; Постанова Касаційного кримінального суду Верховного суду у справі № 444/2115/17 (провадження № 51-8311км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93014930> (дата звернення: 30.01.2022).
5. Дутковський А. Питання законності застосування поліцейських заходів та забезпечення правопорядку. *ЛексІнформ*. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/pytannya-zakonnosti-zastosuvannya-politseyskyh-zahodiv-ta-zabezpechennya-pravoporyadku/>; Пі-

- шення ЄСПЛ. Справа «Серіков проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a97#Text (дата звернення: 10.08.2022).
6. Тацій В. Визначення поняття та системи правоохоронних органів у концепції змін до Конституції України (концептуальні підходи). *Право України*. 2012. № 11–12. С. 233–240.
  7. Комісаров О., Покайчук В. Створення і функціонування системи сил охорони правопорядку в розрізі забезпечення державної безпеки України. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2016. Випуск 38. С. 219–225. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/2369/2424> (дата звернення: 10.08.2022).
  8. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. [2-ге вид.] К.: «ВД «Дакор», 2013. 786 с.
  9. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/zakhid/> (дата звернення: 10.08.2022).
  10. Словник синонімів Караванського. Словопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/41/53399/265350.html> (дата звернення: 10.08.2022).